

STRÍPKY Z MINULOSTI - ŠPIČKÁŘSTVÍ NA MILEVSKU

Počátkem 19. století bylo Milevsko malým venkovským městem, kde převažovala průmyslová malovýroba. V řadách drobných řemeslníků byli nejvíce zastoupeni hrnčíři a tkalci. Zatímco na konci 19. století některá stará řemesla na Milevsku upadala, objevilo se nové řemeslo – špičkářství.

Za zakladatele milevské tradice výroby kuřáckých potřeb se bývá považován soustružník Václav Zelinka, který se přestěhoval do Milevska z Vídně. Sám začal dělat obyčejné cigaretové špičky a doutníky z hruškového dřeva, později již zaměstnával dva až tři dělníky a k nim několik učedníků. Zájem o špičky rostl, a tak se postupně rozrostla i původní dílna, kde bylo poté zaměstnáno až třicet kvalifikovaných soustružníků a množství dělníků na další pomocné práce. Výroba kuřáckých potřeb se rozšiřovala a měnil se vyráběný sortiment i použité materiály, a po roce 1900 se začaly špičkářské produkty vyvážet také do zahraničí. Objednávek bylo tolik, že kapacita továrny nestačila a vzrůstala i domácí výroba pro Zelinkovu továrnu, která byla vedoucím výrobcem špičkářského zboží až do první světové války.

Během války zemřel pan Zelinka i jeden z jeho synů a jejich firma přestala existovat. Celou továrnu následně převzal Jiří Kohn, který výrobu oživil a orientoval se na vývoz do USA. V té době zaměstnávala firma Kohn kolem tří set dělníků. Nevyráběly se jen kuřácké potřeby, ale i různé jiné věci – bižuterie z umělých pryskyřic, pečutka, stojánky na psací potřeby, držadla k deštníkům a holím či ozdobné knoflíky. Ve třicátých letech 20. století bylo v Milevsku devět větších špičkářských výroben různých zaměření.

Zlatá doba milevských špičkářů však trvala pouze krátce mezi léty 1923 až 1928, než se začala hlásit světová hospodářská krize. Omezení dovozu českých výrobků do USA vedlo ke změně sortimentu a vlastní špičkářství se začalo přeorientovat na bižuterii a knoflíky z umělých pryskyřic. Vrcholem odklonu od kuřáckých výrobků se stala výroba plnicích per. Největším výrobcem se stal Arnošt Jonáš, bývalý hlavní mistr Kohnovy továrny. Přestože dále vyráběl i kuřácké potřeby, plnicí pera se značkou Milevia tvořila největší část jeho produkce. V dobovém článku z Pražského týdeníku nazvaném Výroba plnicích per životelkou kraje popisuje pan Jonáš výrobu takto: „Pracuje se tu moderním a rychlým způsobem. K výrobě se používá surovin, které jsou odolné vůči vlhkosti, jako celuloidu, bachelitu a tvrdé gumy. V poslední době se používá také galalitu, jenž se kombinuje s ohnivzdornými hmotami. Vlastní výroba plnicích per je složitá a průměrné plnicí pero vyžaduje 45 až 48 operací. Tolikrát musí se vzít do ruky, než je hotové. Je to výroba sériová. Na plnicím peru koná každý dělník jen jednu práci. Surovina se opracovává na strojích, zvaných automaty a poloautomaty. Dělníci-řemeslníci sedí v řadách u strojů, jeden řeže rourky, druhý je soustružuje, třetí vrtá, jiný dělá vnitřní součástky, a tak to jde dále. Zajímavá je výroba vrchních součástek k perům. Zhotovují se vždy po šesti kusech najednou na zvláštním stroji. K jejich výrobě se používá lisovacího prášku, jenž se odměňuje do malých kalíšků, ty se seřadí do stroje pod rozžhavené formy a jejich smáčknutím se prášek zcelí a součástka je hotová. Taková je výroba. Hroty k perům se kupovaly z Ameriky, nyní se kupují z Říše.“

V období hospodářské krize nebyla situace různá pro nikoho, natož pro výrobce takto specifického sortimentu. Mezi konkurenčními špičkáři však neby-

la nevraživost. Ve 30. letech společně špičkáři z Milevska a Bernartic, jmenovitě pan Braš, Kohn, Jonáš, Diviš a Dvořák, vytvořili Nákupní, prodejní a úvěrní družstvo mistrů soustružnických Milevsko – Bernartice se sídlem v Milevsku, které pod vedením p. Jonáše uvádělo na trh a propagovalo své výrobky. Po druhé světové válce se situace milevských špičkářů razantně změnila. Život Jiřího Kohna a téměř celé jeho rodiny skončil v koncentračním táboře Osvětim a správu továrny převzal stát. Arnošt Jonáš se pokoušel opět rozjet výrobu, jenže brzy poté přišlo znárodnění.

V březnu 1948 byla na podnik Arnošta Jonáše uvalena národní správa a od 27. 6. 1948 byl se svými 56 zaměstnanci začleněn do národního podniku Koh-i-noor. Po vytvoření národního podniku Centropen sem pak přibyl další malí výrobci. Podnik Jiřího Kohna mohl být znárodněn až po administrativním přijetí dalších zaměstnanců. Nájemními smlouvami, které byli majitelé nuceni podepsat, byli ke Kohnově továrně připojeni špičkáři Otto Bauer ze Sepekova, Štěpán Brčák z Bernartic a z Milevska Josef Burda, Jaromír Šmelc a František Vlček, čímž došlo k navýšení zaměstnanců na potřebných 50. Do závodu 06 Centropen byla zařazena také výroba bernartického Jana Mikoláška, kde bylo opět nutné pro zestrátnění uměle zvýšit počet zaměstnanců na 50. Připojení byli dva špičkáři z Veselíčka, Karel Bílek a Václav Kovář a z Bernartic Jan Jírovec, Jindřich Kolář a Jindřich Žizka. Z těchto subjektů bylo vytvořena výrobní Bernartice závodu 06 Milevsko. Přičleněním těchto špičkářských továren se rozšířil sortiment národního podniku Centropen, jehož produkce byla centralizovaná do Milevska.

Generální ředitel Koh-i-nooru nejprve zvažoval úplné ukončení výroby kuřáckých potřeb, které svým výrobním programem vůbec nezapadalo do školních a kancelářských potřeb. Ukázalo se však, že kuřácké výrobky stále představují žádaný vývozní artikl. Tuto skutečnost umožnila dlouhá výrobní tradice v případě obou druhů výrobků. V roce 1958 byly národní podniky změněny na závody, a jejich dřívější závody na provozy a závod Centropen se rozšířil o provoz Proseč, kde se tradičně vyrábí dýmky. Milevský závod 08 a jeho kuřácké potřeby tvořily společně s tužkárenskou výrobou a skládacími metry jeden z nejvíce konkurenčních výrobků celého Koh-i-nooru. Svou kvalitou dokonce předčily většinu západního zboží.

V roce 1986 došlo v rámci nového organizačního uspořádání Koh-i-nooru k začlenění milevské výroby do národního podniku GAMA České Budějovice, čímž došlo i k jeho přejmenování na n. p. GAMA závod 5 Milevsko. Pod názvem GAMA group se v Milevsku zdravotní cigaretové špičky z termoplastické hmoty vyrábějí dodnes.

Mgr. Petra Kratochvílová – Milevské muzeum

Soubor dobových inzerátů z tisku.

Vstupní brána podniku GAMA Milevsko z 80. let 20. století. Ze sbírek Milevského muzea.